

New Masters on Tour 2021 | 2022

Het Concertgebouw
Kleine Zaal
14 november 2021
Aanvang 13:00 uur

Ingenium Trio

András Moldoványi, piano (Hongarije)

Ke Li, viool (China)

Mátyás Hotzi, cello (Hongarije)

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) Divertimento in Bes gr. t., KV 254
Allegro assai
Adagio
Rondo. Tempo di menuetto

Ludwig van Beethoven (1770-18) Pianotrio in Bes op. 11 'Gassenhauer'
Allegro con brio
Adagio
Tema con variazioni 'Pria ch'io impegno', Allegretto

Sergej Rachmaninoff (1873-1943) Trio élégiaque nr. 1 in g kl. t.

Toelichting programma 14 november 2021 13:00 Het Concertgebouw Amsterdam

Joseph Haydn komt de eer toe de grondlegger van het klassieke pianotrio te zijn. Toch deed hij niets anders dan voortborduren op de barokke sonate en triosonate waarin een of twee solo-instrumenten zich begeleid weten door een basso continuo bestaande uit een akkoordinstrument en een bas. Dat is nog duidelijk te horen in het eerste pianotrio van Wolfgang Amadeus Mozart. Het is in feite een klaviersonate met begeleiding. Het was wel de aanzet voor een verdere verzelfstandiging van de drie instrumenten in het werk van Beethoven waardoor het pianotrio een zelfstandig genre naast het strijkkwartet werd. Zo is ook Sergej Rachmaninoff schatplichtig aan de trio's van Mozart en Beethoven.

Het eerste pianotrio van Wolfgang Amadeus Mozart is een mooi voorbeeld van een pianotrio in de kinderschoenen. Het **Divertimento in b KV 254** dat hij in 1776 schreef, was zelfs in naam nog geen pianotrio. Dat klopt ook wel, want het is geheel conform de mode van die tijd en de grote vraag van de sterk opkomende amateur- en huismuziekmarkt een klaviersonate, te spelen op een klavecimbel of een fortepiano, met begeleiding van een viool en een cello. De viool en de cello missen vooral in het eerste deel van dit werk, net als in de eerste pianotrio's van Haydn, de vergaande interactie met de piano. De cello doet niet veel anders dan de baslijn van de piano doubleren en de viool geeft grotendeels eenvoudige begeleidingslijnen of een bescheiden tegenmelodie bij de dominante melodielijnen in de piano. Toch is er ook in dit Divertimento al een spoor te vinden van de verzelfstandiging van vooral de vioolpartij. Vooral in het tweede deel krijgt de viool meer praatjes. In het prachtige Adagio is het zelfs de viool die het lyrische openingsthema introduceert en die vervolgens daadwerkelijk in dialoog gaat met de piano. In het opzweepende afsluitende rondo-menuet, een vorm die Mozart kopieerde van zijn goede vriend en voorbeeld Johann Christian Bach, heeft de piano weer het hoogste woord.

Ludwig van Beethoven vond het pianotrio na Haydn en Mozart belangrijk genoeg om er zijn opus 1 van te maken. Met deze trio's hoopte Beethoven niet alleen indruk te maken op Haydn, hij zette ook een belangrijke stap in de evolutie van het pianotrio. Die hielp hij verder met zijn twee pianotrio's op. 70 en bekroonde hij met zijn populaire Aartshertogtrio op. 97. Tussen de brutale eerste trio's en de rijpe late trio's schreef Beethoven in oktober 1797 zijn **Pianotrio opus 11**. Volgens velen een atypisch werk voor de componist vanwege de melodieuze lichtvoetigheid. Die lichtvoetigheid heeft ongetwijfeld twee oorzaken. Ten eerste schreef Beethoven het werk oorspronkelijk voor de nog weinig als solo-instrument gangbare klarinet. Aanleiding was zijn ontmoeting met een van de meest virtuoze klarinetten van die dagen Franz Joseph Bähr. Bähr zou in eerste instantie hebben gevraagd om een serie variaties op het populaire *Pria ch'io l'impegno* (voordat ik aan het werk ga, heb ik een snack nodig...) uit de komische opera *L'Amor Marinaro* van Joseph Weigl, de tweede mogelijke aanleiding voor een lichtvoetiger Beethoven. De jonge componist schreef inderdaad een mooie set variaties, maar liet deze vooraf gaan door een speels Allegro con brio en een lyrisch Adagio voor klarinet, cello en piano. Uiteindelijk publiceerde hij het werk in 1798 met een paar kleine aanpassingen ook voor viool. Cello en piano. Omdat *Pria ch'io l'impegno* echt een hit was die ook veel op staat werd gezongen kreeg het trio de bijnaam Gassenhauer, wat zoveel betekent als 'straatlied'.

In de negentiende eeuw groeide het trio zo mede dankzij Beethoven uit tot een volwaardige bezetting met drie gelijkwaardige instrumenten en kreeg het vooral in Rusland de klank van een klaagzang. Pjotr Iljitsj Tsjaikovski schreef een trio na de dood van Nicolai Rubinstein, Sergej Rachmaninoff ving de dood van Tsjaikovski in zijn tweede Trio *élégiaque* en ook Dmitri Sjostakovitsj zou later zijn steentje bijdragen. Dat Rachmaninoff zijn tweede pianotrio

ter nagedachtenis aan Tsjajkovski schreef is niet zo verwonderlijk. In het laatste jaar van zijn studie aan het Conservatorium van Moskou fungeerde Tsjajkovski als een officieuze mentor die een grote invloed had op de jonge componist. Die invloed maakte Rachmaninoff expliciet in zijn **Trio élégiaque nr. 1 in g**. Hij schreef het werk in 1892 op 19-jarige leeftijd. Rachmaninoff beschouwde het als een studiewerk en wilde het nimmer publiceren. Dat gebeurde pas in 1947, vier jaar na zijn dood. Sindsdien groeide het werk snel uit tot een repertoirestuk voor het pianotrio. Dat is niet zo gek, want ondanks Rachmaninoffs jeugd is zijn melancholische lyriek in elke noot aanwezig. Verder is het een klein kwartier durende werk een bescheiden ‘samenvatting’ van het even immense als opmerkelijke Pianotrio in a van Tsjajkovski. Zowel het uit vier stijgende noten bestaande openingsthema, dat de basis vormt van alle episodes die volgen en het afsluitende gedeelte in de vorm van een treurmars ontleende Rachmaninoff direct aan Tsjajkovski’s trio.

Paul Janssen